

Ministerieel besluit tot definitieve bescherming als monument van twee Kaukasische vleugelnooten in Lochristi (Zaffelare)

DE VLAAMSE MINISTER VAN FINANCIËN EN BEGROTING,
WONEN EN ONROEREND ERFGOED,

Gelet op het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.1.1;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 25 juli 2014 tot delegatie van beslissingsbevoegdheden aan de leden van de Vlaamse Regering, artikel 6, 1°;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 2 oktober 2019 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, artikel 8, §1, 2°;

Gelet op het ministerieel besluit van 12 oktober 2020 tot voorlopige bescherming als monument van twee Kaukasische vleugelnooten in Lochristi (Zaffelare);

Gelet op het openbaar onderzoek dat gehouden is van 13 november 2020 tot en met 13 december 2020 en waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Overwegende dat het waarderend onderzoek, waarvan de resultaten zijn opgenomen in het beschermingsdossier, de erfgoedwaarde van de twee Kaukasische vleugelnooten aantoont;

Overwegende dat de twee Kaukasische vleugelnooten van algemeen belang zijn omwille van de wetenschappelijke, historische en esthetische waarde;

Overwegende dat de twee Kaukasische vleugelnooten als monument wetenschappelijke waarde bezitten die als volgt wordt gemotiveerd:

De twee Kaukasische vleugelnooten met veteraan kenmerken dateren waarschijnlijk uit de periode 1840-1870. Het opgaande exemplaar is door zijn stamomtrek het omvangrijkste exemplaar van zijn soort in Vlaanderen en behoort tot de top drie van kampioenbomen in België. Het andere exemplaar, dat zich ondertussen na een snoei-ingreep onder de kroon van de andere vleugelnoot bevindt, is een ingesnoeide boom, eveneens met een omvangrijke stamomtrek, die zich in een langzame aftakelingsfase bevindt.

De opgaande boom wordt gekenmerkt door een zeer grote stamomtrek en een imposante kroon met enkele typische laag aanzettende zijtakken. De ingesnoeide boom wordt gekenmerkt door een grote stamomtrek, door de aanwezigheid van een holle stam en door spleten of loslatende delen in de schors. Dit maakt hem tot een uniek habitat voor een aantal zeldzame diersoorten. Monitoring van deze boom kan de levensverwachting van dit herkenbaar exemplaar vergroten.

Door hun omvang en vrij hoge leeftijd bezitten beide bomen een uitgesproken genetische waarde als vertegenwoordigers van een bijzondere en relatief zeldzame variëteit. De soort werd in de Nederlanden ingevoerd in de late 18de eeuw en de wetenschappelijke beschrijving ervan werd halverwege de 19de eeuw door botanicus Edouard Spach, verbonden aan de Parijse plantentuin, opgesteld;

Overwegende dat de twee Kaukasische vleugelnoten als monument historische waarde bezitten die als volgt wordt gemotiveerd:

De twee Kaukasische vleugelnoten refereren aan een toegevoegde parkaanleg bij het in de 18de eeuw ontstane kasteelgoed, aanvankelijk van de adellijke familie van de Woestijne en in de loop van de 19de eeuw overgegaan op de familie De Buck en nadien de families Schuermans en Roegiers-Mulli -Van de Rostyne. De bomen werden waarschijnlijk door de eigenaars De Buck of door huurders van hun eigendom aangeplant. De bomen bleven nadien en tot op heden behouden in een latere parkaanleg, die op het einde van de 19de en het begin van de 20ste eeuw werd aangepast, toen het domein onderdeel werd van een exclusieve plantenkwekerij, geleid door eigenaar Louis Victor Mulli , die zich toegede op de import en export van sierbomen en -struiken;

Overwegende dat de twee Kaukasische vleugelnoten als monument esthetische waarde bezitten die als volgt wordt gemotiveerd:

De twee Kaukasische vleugelnoten hebben een esthetische waarde omwille van hun representatieve groeivorm. Ze bezitten beiden een eerbiedwaardig voorkomen door hun dikke stammen en voor wat betreft het opgaande exemplaar ook door een imposante kroon met typische breed en laag aanzettende zijtakken. Omwille van zijn omvang is het opgaande exemplaar ook een beeldbepalend object. Aan de aanwezige adventiefwortels bij het ingesnoeide exemplaar kan de uitzonderlijk sterke regeneratiekracht van deze boomsoort worden afgelezen. De sierwaarde van deze boomsoort schuilt in het bijzondere veervormig samengestelde blad, waarvan de gelijkenis met de inheemse es in de wetenschappelijke soort aanduiding terug te vinden is. Ook de opvallende bloeiwijze met hangende vruchtkatjes met gevleugelde nootjes en de zeer diepe schorsgroeven met kurklijsten die op oudere leeftijd een netvormig patroon opleveren, dragen bij aan de esthetische waarde van deze uitzonderlijke sierbomen,

BESLUIT:

Artikel 1. Met toepassing van artikel 6.1.1 tot en met artikel 6.1.11 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en artikel 6.2.1 van het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014 worden de volgende onroerende goederen definitief beschermd als monument:

twee Kaukasische vleugelnoten, evenals een cirkelvormige zone met straal 18,5 m rond het opgaande exemplaar, Nerenhoek 37, Lochristi (Zaffelare), bekend ten kadaster: Lochristi, 2de afdeling, sectie H, perceelnummers 509F (deel), 510F (deel), 511B (deel) en 513 F (deel).

De definitief beschermde onroerende goederen zijn aangeduid op het plan dat als bijlage bij dit besluit wordt gevoegd.

De fotoregistratie van de fysieke toestand van de definitief beschermde goederen wordt als bijlage bij dit besluit gevoegd.

Art. 2. Het monument heeft de volgende erfgoedwaarden:

- 1° wetenschappelijke waarde;
- 2° historische waarde;
- 3° esthetische waarde.

De erfgoedelementen en de erfgoedkenmerken van het monument zijn:

De beide bomen met veteraan kenmerken zijn Kaukasische vleugelnoten met als wetenschappelijke naam *Pterocarya fraxinifolia* (Poir.) Spach. De groeiplaats is gesitueerd in een kleine parkaanleg in het landelijke buitengebied van Zaffelare. De bodemgesteldheid is opvallend zandig. Het park bij het meermaals verbouwde kasteel is ongeveer 0,7 ha groot en gedeeltelijk ommuurd. De aanleg werd laatst omstreeks 2010 gewijzigd.

Het opgaande exemplaar heeft een stamomtrek van 607 cm (in 2019 gemeten op 150 cm hoogte ter hoogte van een zware zijtak) en 619 cm (in 2019 op 130 cm hoogte). De structuur van de kruin met een doorgaande stam is vrij evenwichtig, weliswaar met een zware lage zijtak. De totale hoogte van deze boom is ingeschat op circa 26 m. De kruindiameter meet ongeveer 27 m.

Het ingesnoeide exemplaar heeft een stamomtrek van 499 cm (in 2019 gemeten op 150 cm hoogte). De stambasis is volledig uitgehold en de structuur van de kruin is onevenwichtig en grotendeels overgroeid met klimop. Niettemin is dit exemplaar ook nog steeds groeikrachtig. De totale hoogte van deze boom is ingeschat op circa 11 m.

Er wordt verondersteld dat de beide bomen momenteel 150 tot 180 jaar oud zijn. Het opgaande exemplaar heeft een zware, imposante korte stam met typische breed en laag aanzettende zijtakken en hoger in de kroon schuin opgaande, zware gesteltakken. Dit exemplaar maakt jaarlijks een typische sterke wortelopslag die telkens wordt weggesnoeid. Het ingesnoeide exemplaar heeft een holle stambasis waarin zich adventiefwortels ontwikkelen.

Art. 3. Voor het beschermde monument gelden de volgende beheersdoelstellingen:

- 1° omwille van de wetenschappelijke, historische en esthetische waarde is de beheersvisie erop gericht om:
 - a) de bomen zo oud mogelijk te laten worden, onder andere via veteranenbeheer;
 - b) wetenschappelijke kennis over de soort, de functie en het beheer te vergroten;
 - c) het traditioneel beheer verder te zetten;
 - d) het beeldbepalend karakter te bewaren;
 - e) de erfgoedcontext, zijnde de ruimtelijke samenhang met de parkaanleg, te bewaren;
- 2° monitoring:

omwille van de relatieve zeldzaamheid van de soorten en de hoge leeftijd van de bomen is regelmatige opvolging van de fysische toestand van de bomen en hun standplaats noodzakelijk. Met betrekking tot de standplaats kan verduidelijkt worden dat dit de plaats is die alle boven- en ondergrondse fysische, chemische en biologische factoren omvat die de levensomstandigheden en ontwikkelingsmogelijkheden van de betrokken boom bepalen. Hierbij kan gedacht worden aan bodemsoort, bodemstructuur, waterhuishouding, mineralenrijkdom, doorwortelbare ruimte, blootstelling aan licht, enzovoort. Door deze monitoring kunnen problemen tijdig vastgesteld worden en de nodige acties ondernomen worden. Deze kunnen zowel betrekking hebben op de bomen zelf (zoals snoeiwerken) of op de omgeving (standplaatsverbetering);
- 3° toepassen van veteranenbeheer:

de ingesnoeide Kaukasische vleugelnoot heeft een holle stambasis zonder oorspronkelijke gesteltakken. Ter hoogte van de vroegere snoei-ingreep hebben zich drie nieuwe gesteltakken ontwikkeld, voorzien van adventiefwortels in de holle stam. Enkel indien de stabiliteit van dit exemplaar dit vereist, kunnen de loten teruggezet worden. Dit dient gefaseerd te gebeuren om de boom de kans te geven zich na elke snoeibeurt weer te herstellen. Het snoeien moet niet enkel gericht zijn op het inkorten van de takken, maar eveneens op het brengen van meer licht in de kroon zodat scheutvorming bevorderd wordt. De vorming van deze nieuwe scheuten moet opgevolgd en geëvalueerd worden alvorens een nieuwe snoeifase kan aangevat worden. Deze boom bevindt zich op het moment van de bescherming in een duidelijke veteraanfase. Mits een aangepast veteranenbeheer kan de boom zo lang mogelijk bewaard blijven.

De opgaande Kaukasische vleugelnoot heeft nog een stevige stambasis en een omvangrijke kroon met breed en laag aanzettende zijtakken onderaan en hogerop meer schuin opgaande gesteltakken. Deze evenwichtige kroonverhouding dient gehandhaafd te blijven zolang de stabiliteit van de boom niet in gevaar is. Deze toestand moet opgevolgd en geëvalueerd worden alvorens een kroonreductie kan aangevat worden. Deze boom bevindt zich op het moment van de bescherming nog niet in een veteraanfase. Mits een aangepast begeleidingsbeheer kan de boom zo lang mogelijk

bewaard blijven tot op het moment dat het natuurlijk proces van inkrimping van de kroon zich bij hogere ouderdom doorzet. Op dat moment kan worden overgegaan op een veteranenbeheer.

De vitaliteit van de bomen, noodzakelijk om deze zo lang mogelijk te bewaren, staat altijd voorop. De snoei van beide exemplaren wordt op elkaar afgestemd om het behoud van beide exemplaren zo lang als mogelijk te verzekeren. Gezien de uitzonderlijke waarde van deze bomen, en de specifieke kennis die een veteranenbeheer vergt, is het noodzakelijk dat de uitvoering en opvolging van het herstel- en veteranenbeheer deskundig gebeuren, met respect voor de erfgoedwaarden en erfgoedelementen;

4° regelmatig onderhoud door middel van regulier beheer:

het regulier beheer moet erop gericht zijn om de bomen zo lang mogelijk in stand te houden. Op basis van de beoordeling van de bomen (monitoring) kan, indien noodzakelijk, het regulier beheer aangepast worden. Een boom is immers een levend organisme dat een aan zijn ouderdom en fysische toestand aangepaste verzorging nodig heeft. Er moet steeds voor dat type beheer gekozen worden dat het zo lang mogelijk in stand houden van de bomen verzekert. Omwille van deze specifieke vereiste, moet dit regulier onderhoud deskundig uitgevoerd worden en moeten de bomen steeds eerst beoordeeld worden alvorens tot snoei over te gaan. Het jaarlijks omzichtig verwijderen van wortelopslag is een vorm van regulier beheer, voor zover dit louter tot tegen het maaiveld wordt uitgevoerd en geen verdere schade toebrengt aan het ondergrondse wortelgestel of de stambasis;

5° standplaatsbeheer:

de standplaats waarin de bomen geworteld zijn bepalen mee hun groeikracht en vitaliteit en hier moet dus voldoende aandacht aan geschonken worden. Wijzigingen in de standplaats moeten steeds afgetoetst worden aan de draagkracht van de bomen. Binnen de standplaats moet onder andere het volgende vermeden worden:

- a) verdichting van de bodem;
- b) (tijdelijke) wijziging van de grondwatertafel;
- c) bodemingrepen;
- d) mechanische schade (bijvoorbeeld ten gevolge van maaien);
- e) chemische verdelgingsmiddelen;
- f) vraatschade;

6° beschermende maatregelen nemen in geval van werken in de omgeving:

wanneer werken (wegenwerken, rioleringswerken, herinrichting) en hieraan gerelateerde activiteiten (zoals werfinrichting en -verkeer, bemalingen) uitgevoerd worden binnen de beschermingsperimeter moet mogelijke schade aan de bomen voorkomen worden door het behoud van de bomen mee op te nemen in het werfinrichtingsplan en de werfopvolging, die door een deskundig persoon dient te gebeuren;

7° concurrentie door hoogstammige bomen in de onmiddellijke omgeving vermijden die voor lichtconcurrentie kunnen zorgen;

8° heraanplanten na afsterven:

omwille van de wetenschappelijke (genetische) waarde en het beeldbepalend karakter dienen de bomen na afsterven telkens vervangen te worden door een nieuwe Kaukasische vleugelnoot (*Pterocarya fraxinifolia*). Uit de wortelopslag kan een nieuwe stam geselecteerd worden (via een spaartelg) om het genetische materiaal van het originele exemplaar te behouden;

9° wetenschappelijk onderzoek ondersteunen:

elke monitoring van de evolutie die dit levend erfgoed doormaakt, zoals vitaliteit of groeikracht en conditie, houtaanwas na ingrepen, kroonontwikkeling, vruchtzetting, reactie op verstoring, enzovoort, is zinvol en verdient ondersteuning;

10° in geval van conditie- of vitaliteitsverlies van de bomen is een boomtechnisch onderzoek aangewezen. De maatregelen uit het verslag daarvan kunnen worden uitgevoerd na het verkrijgen van een toelating van het agentschap Onroerend Erfgoed of, zoals vermeld in artikel 6.4.4, §1, eerste lid, van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, van de erkende onroerenderfgoedgemeente.

Art. 4. De zakelijkrechthouder en de gebruiker van het beschermde monument zijn verplicht de instandhouding en het onderhoud ervan te verzekeren door:

- 1° het goed als een goede huisvader te beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water en van bodemingrepen die het fysisch milieu en de standplaats van het houtig erfgoed kunnen beïnvloeden;
- 2° de toestand van het goed regelmatig te controleren;
- 3° regulier onderhoud uit te oefenen;
- 4° onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen te nemen in geval van nood.

Art. 5. Voor de volgende handelingen aan het beschermde monument moet een toelating worden aangevraagd:

- 1° het plaatsen, slopen, verbouwen of heropbouwen van een constructie;
- 2° het aanbrengen, vervangen of wijzigen van opschriften, publiciteitsinrichtingen of uithangborden, met uitzondering van verkiezingspubliciteit en met uitzondering van tijdelijke publiciteitsinrichtingen, waarbij wordt bekendgemaakt dat het goed te koop of te huur is, op voorwaarde dat de totale maximale oppervlakte niet meer bedraagt dan 4 m² ;
- 3° het aanbrengen van tijdelijke of permanente verlichting of andere installaties;
- 4° het uitvoeren van de volgende omgevingswerken:
 - a) het plaatsen of wijzigen van boven- en ondergrondse nutsvoorzieningen en leidingen;
 - b) het plaatsen of wijzigen van afsluitingen met uitzondering van gladde schrikdraad en prikkeldraad met houten, ontschorste smalle palen, ten behoeve van veekering;
 - c) het aanleggen, structureel en fundamenteel wijzigen of verwijderen van wegen en paden;
 - d) het aanplanten, vellen, rooien of ontstronken van andere bomen en struiken en elke handeling die een wijziging van de groeiplaats en groeivorm tot gevolg kan hebben;
 - e) het aanleggen of wijzigen van verharding of het uitbreiden van bestaande verhardingen;
 - f) het plaatsen of wijzigen van straatmeubilair;
 - g) het aanleggen van sport- en spelinfrastructuur of parkeerplaatsen;
 - h) vernietigen van de vegetatie;
- 5° het aanplanten, vellen of rooien van de bomen en elke handeling die een wijziging van de groeiplaats en groeivorm tot gevolg kan hebben;
- 6° het uitvoeren van snoeiwerken, met uitzondering van het regulier beheer;
- 7° het gebruiken van chemische verdelgingsmiddelen, groeiremmers, groeistimulators, hormonale behandelingen, thermische onkruidverdelgers of andere verdelgingsmiddelen;
- 8° het gebruiken van strooizout;
- 9° elke reliëfwijziging van de bodem, wijziging van het hydrografisch netwerk of ander werk of handelingen die impact kunnen hebben op het grondwaterpeil;
- 10° elk werk of handeling dat de aard en de structuur van de bodem kan wijzigen, elke handeling die een wijziging van de groeiplaats en groeivorm van de bomen tot gevolg kan hebben waaronder graafwerkzaamheden en het stockeren van materiaal of slibgraafwerken;
- 11° het organiseren van evenementen, die het normaal gebruik van het beschermd monument overstijgen;
- 12° het scheuren van grasland of het omzetten van grasland in akkerland of bos;
- 13° het herprofileren, verdiepen, verstevigen van grachten. Regulier onderhoud is toegelaten, mits er geen schade wordt toegebracht aan de wortel en stam van de bomen.

Er is geen toelating vereist voor het onmiddellijk nemen van passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood, noch voor de uitvoering van regulier onderhoud.

Brussel,

De Vlaamse minister van Financiën en Begroting, Wonen en Onroerend Erfgoed,

Matthias DIEPENDAELE